

bepaald door het Woord Gods in de Schrift en door het vleeschgeworden Woord.

De school is een onderwijs- en opvoedings-inrichting. De opvoeding is het recht en de plicht der ouders. Daar de kinderen ook sociale wezens zijn, moeten zij ook voor de maatschappij opgevoed worden. De staat is geen plaatsvervanger van het ouderlijk geweten, evenmin als de kerk. De kerk heeft wel het geweten te ontwikkelen.

Hoe de hooggeleerde spreker dit verder ontwikkelde zal voor Hollandse lezers wel duidelijk zijn, daar deze opvattingen onder ons vanzelfsprekend zijn geworden. Veel buitenlanders hoorden deze dingen echter voor het eerst van hun leven. Daar de deelnemers aan het congres in hun kring tot de meest vooraanstaanden behooren, mogen we aannemen, dat dit referaat, deze met overtuiging voorgedragen stellingen nog grooten invloed kunnen hebben op de ontwikkeling der denkbeelden omtrent opvoeding en onderwijs in Christelijken geest.

De volgende spreker was Pastor Lic. Brands, docent aan de theologische school Bethel bij Bielefeld, die refereerde over het onderwerp: „Opvoeding van het kind uit“.

Volgens den Bijbel is de paedagogische verhouding een verhouding van dienst, waarbij echter de autoriteit niet uit het oog verloren mag worden. Naar Bijbelsche hoedschap is het verschil tusschen opvoeder en opvoeding uitgewischt. Beide leven bij de gratie Gods. Dat schept tusschen beiden een laatste eenheid, waarbij de opvoeder zich dienend oriënteert aan zijn leerling, de houding der vaders in de parabelen van onzen Heiland (vgl. Kol. 3:21; Eph. 6:4).

Een zeer belangrijk punt is ook dit: We hebben met gedoopte kinderen te doen; God heeft zijn hand op hen gelegd. (Ik heb U bij uw naam geroepen.)

De menigvuldige gedachten, die hij ons oprijzen kunnen we terugbrengen tot: de idee der individualiteit, der vrijheid en der persoonlijkheid.

De idee der individualiteit is meestal verbonden met de moderne opvatting: Zooals ik ben, heb ik een recht te zijn; mijn eigen wet leidt mij. Daarom geen dwang, geen discipline, de keuze van de

vakken vrij, zelfs het oogenblik van het begin van het leeren afhankelijk van den wensch van het kind. In het licht van Gods woord komen wij tot een geheel ander standpunt. Wel erkennen wij den eigen aard van ieder mens als de uitdrukking van Gods wil als Schepper. Wij hebben geen recht de individualiteit te onderdrukken. Maar de enkeling staat niet op zichzelf, hij is geplaatst in Gods scheppingsorde, hij is gehoorzaamheid verschuldigd aan degenen, die over hem gesteld zijn.

Wat is vrijheid in de opvoeding? Waarom laat de vader in de gelijkenis van den Verloren Zoon, den zoon weggaan? Wij moeten zoo opvoeden, dat wij zelf overbodig worden, wij moeten onze kinderen, onze leerlingen zoo ver brengen, dat ze zelf een beslissing kunnen nemen; we moeten hen in de laatste eenzaamheid binnenleiden, waar ze voor God alleen staan.

Wat is persoonlijkheid? Men geeft deze definitie: „Een persoonlijkheid is de mensch, die zich zelf beheerscht, die de krachten van zijn natuur tot verwerkelijking van het ideaal zijner individualiteit concentreert, die op het gebied van het leven zich zelf uit zich zelf bepaalt“. Volgens den Bijbel is dit een illusie: Slechts Gods genade kan ons tot vrije kinderen maken, anders blijven wij dienaars van de zonde. Wij moeten van het egocentrische naar het christocentrische.

Op Zaterdagavond hield Pastor Engelke een indrukwekkende rede voor 3500 belangstellenden in de stadthalle te Elberfeld over: De belangrijkste middelen eener Christelijke opvoeding in het gezin. (Zouden wij in ons land onze grootste zaal vol krijgen, indien zoo'n onderwerp werd aangekondigd? Schijnt het soms niet, alsof wij volleerd zijn op dit gebied en geen opwekking meer behoeven?).

De spreker ontwikkelde de volgende gedachten: De christelijke opvoeding wil helpen het kind tot een levend christen te maken: Ze kan echter slechts hulpdienst doen, daar Christus zelf de beslissende daad verricht, dikwijls zonder menselijke hulp, dikwijls door zwakke menselijke hulp te zegenen. Alle christelijke educatie wacht daarom op de beslissende daad Gods, zij kent slechts de voorbede, waarin algehele „Verzicht“ zich verenigt

met de hoogste verwachting. Een zeer belangrijk middel is de „Andacht“ en het gebed. Vooral de Andacht eischt veel takt en wijsheid van vader of moeder. Ze moet zoo zijn ingericht, dat wij onze kinderen kunnen brengen tot den Heiland, wij moeten bemiddelaars worden tusschen onze kinderen en den Eonigen Middelaar Christus Jezus.

Zondagmorgen werd een speciale dienst gehouden in de Gereformeerde kerk in Barmen, waar Dr Hesse sprak naar aanleiding van 2 Tim. 2 vers 1 en 2. Duidelijk wees spreker op het groote gevaar van den bestaanden toestand en verweet den ouders hun laksheid in zake de opvoeding hunner kinderen, die dagelijks blootstaan aan goddelooze invloeden van atheïstische opvoeders.

Met heilige geesdrift riep de spreker zijn hoorders op tot den strijd voor de vrije Christelijke school onder de leus: Gott will es!

\*\*\*

Uit het bovenstaande zal duidelijk geworden zijn, dat in Duitschland iets grootsch in wording is, dat er op schoolgebied een Réveil is. Men ontwaakt! Wij, Hollanders, verheugen ons over dit eerste begin en hopen, dat Gods Geest de leiders mag schragen bij hun heilig sterven. De Hollandse deelnemers aan het congres zijn weer herinnerd aan den vroegeren tijd van strijd en overwinning. Zij hebben weer beter leeren waardeeren welk een kostelijk bezit zij in hun scholen met den Bijbel bezitten. Professor Waterink zei op den laatsten dag zoo juist: Der alte Rappe hat einen Trompetenstosch gehört. Wij moeten den Duitschen schoolstrijd steunen zooveel wij kunnen, al was het alleen maar om telkens voor inslapen bewaard te worden.

God zegene onze Duitsche broeders.

Rotterdam.

J. PLEITER Hza.

## POPULAIR-WETEN - SCHAPPELUKE SCHETSEN

### Het Chillasme en het Oude Testament.

#### XLVIII.

#### Da antichrist en het laatste oordeel, Dan. 7.

Daniël 7 teekent een droomgezicht, waarin vier dieren optreden, die als „koninkrijken“ worden verklaard, welke achtereenvolgens op aarde zich vertoonen zullen. Na de tekening van die vier dieren volgt de beschrijving van een hemelsch gericht, dat aan de heerschappij der „dieren“, d.i. der „koninkrijken“ een einde maakt, en waarbij met name optreedt een „menschenzoon“, die met de wolken des hemels komt, en aan wien nu de heerschappij tot een eeuwige heerschappij gegeven wordt.

Wij behoeven er ons niet lang bij op te houden, welke die vier dieren, d.w.z. die vier koninkrijken zijn. Naar ons gevoelen zijn het (evenals in Dan. 2) het Babylonische, Medo-Perzische, Macedonisch-Griekische en Romeinsche rijk. Van bijzondere betekenis is de vraag, hoe wij te denken hebben over de tien hoornen, waarmee het vierde dier was voorzien, en in verband daarmee welke voorstelling wij ons moeten vormen van den „kleinen hoorn“, die tusschen de tien hoornen oprees, en voor wien drie van de andere hoornen werden uitgerukt (vs 7, 8). De tien hoornen zijn volgens de verklaring die in vs 24 gegeven wordt tien koningen, d.w.z. koninkrijken die uit het vierde rijk voortkomen. Men heeft het zich nogal eens moeilijk gemaakt om precies een tiental rijken op te sommen die uit het in de vijfde eeuw onzer jaartelling te gronde gegane Romeinsche rijk zijn voortgekomen; maar naar alle waarschijnlijkheid moet het getal tien hier niet rekenkundig-nauwkeurig worden verstaan, doch gehouden worden voor een zinnebeeldig-algemeene uitdrukking voor de totaliteit van rijken en machten welke zich uit het Romeinsche rijk ontwikkeld hebben. Er ligt dan tevens deze gedachte in, dat na het Romeinsche rijk niet weer één machtig, overheerschend rijk zal komen, dat de geheele cultuurwereld omspant en aan zich onderwerpt, maar dat er tot aan het wereld einde steeds een veelheid van rijken zal blijven bestaan, die, ondanks zekere schommeling en verschuiving, elkander tamelijk wel in evenwicht houden. In dezen toestand van internationaal evenwicht zal echter eens nog een belangrijke wijziging optreden. Die wijziging wordt aangeduid door de tekening van den „kleinen hoorn“, voor wien drie van de andere hoornen worden uitgerukt.

Wat is die „kleine hoorn“? Op den voorgrond sta, dat we hier aan een rijk te denken hebben, en niet aan een persoon. Aan een rijk: immers als

de overige hoornen rijken zijn, moet dit ook met dezen hoorn het geval wezen. Maar welk rijk? Ongetwijfeld moeten we hier denken aan het rijk van den antichrist, van wien hier voor het eerst in de Heilige Schrift gesproken wordt. Dat het over diens rijk gaat, volgt uit de nadere bijzonderheden die in vs 8 en in vers 25 worden gegeven. In vs 8 wordt gezegd dat die hoorn had menschenoogen en een menschenmond, en die mond was een mond vol „grootspraak“. Ongetwijfeld ziet dit op den regeerder van het bedoelde rijk. Vele uitleggers zijn van meening, dat daarmee dezelfde Antiochus Epiphanes bedoeld wordt, van wien in hfdst. 8 en in hfdst. 11 gesproken wordt. Met name gronden zij dit gevoelen op het feit, dat in 8:9 Antiochus Epiphanes ook als een „kleine hoorn“ wordt aangeduid; en voorts op de overeenkomst in beider optreden. Gevolg hiervan is echter dat zij dan ook de vier rijken heel anders moeten opvatten; en dat zij zeker in het vierde niet het Romeinsche rijk kunnen zien. Daardoor ontstaan evenwel voor de verklaring allerlei moeilijkheden, die deze uitleggers niet op bevredigende wijze kunnen te boven komen. Wij zullen ons daarbij niet ophouden. We willen er alleen op wijzen, dat, al mogen er inderdaad belangrijke punten van overeenkomst bestaan tusschen den hoorn uit Dan. 8 en dien uit Dan. 7, er anderzijds toch ook wel weer zoodanige punten van verschil zijn, dat er geen dwingende noodzaak is om beide te vereenzelvigen. En daar er genoegzame gronden zijn om in het vierde dier van hfdst. 7 het Romeinsche rijk te zien, moeten wij vasthouden, dat de „kleine hoorn“ in dit hoofdstuk niet Antiochus Epiphanes is. De overeenkomst in de tekening is dan hieruit te verklaren, dat deze goddelooze Joden-vijand te beschouwen is als het voorbeeld en type van den antichrist. In vers 25 vernemen wij allereerst iets naders omtrent de „grootspraak“, waarvan de mond van den „kleinen hoorn“ vol is; het zijn woorden „tegen den Allerhoogste“, d.w.z. uitingen van drieste vijandschap tegen God, brutale Godslasteringen. Verder hooren wij ook dat die hoorn vijandig optreedt tegen de „heiligen“. Wie dat zijn, daarover moeten wij even nader handelen.

Reeds in vs 18 worden deze „heiligen“ genoemd. Ze hoeten „heiligen des Allerhoogsten“. In onze Statenvertaling worden ze genoemd „heiligen der hooge plaatsen“. Dit woord „plaatsen“ wordt in het oorspronkelijke niet gevonden, en er is ook geen enkele reden om aan „plaatsen“ te denken; er staat alleen het meervoud van het bijvoeglijk naamwoord „hoog“, en dit meervoud is als een z.g. intensiteits-meervoud te beschouwen, ter aanduiding van „den Allerhoogste“. Die „heiligen“ worden zoo geteekend als het bijzonder eigendom van den Allerhoogste, als Hem in het bijzonder toegewijd. Sommige uitleggers hebben gemeend dat onder deze „heiligen“ bepaald de Joden zouden te verstaan zijn. Dat is in ieder geval de opvatting van hen, die ook in hfdst. 7 bij den „kleinen hoorn“ aan Antiochus Epiphanes denken. Maar

dat zou ook de gedachte kunnen zijn van voorstanders der Chiliastische opvatting, die tegen het wereld einde een nationaal Israëlietisch rijk verwachten. Daarom moeten we er de aandacht op vestigen, dat in den geheelen tekst geen woord te vinden is, dat als een bepaalde aanduiding van het Joodsche volk zou te beschouwen zijn. Het is in hooge mate opvallend, dat noch de naam Israël of Jakob gebruikt wordt, noch van het volk of het land gesproken wordt. De betekenis hiervan ziet men vooral, wanneer men dit hoofdstuk vergelijkt met andere gedeelten uit het boek Daniël, b.v. 2:25, 3:12, 5:13, 6:14, waar telkens sprake is van de hallingen uit Juda; of 8:9, 11:16, 41, waar sprake is van het Sieraad en het Sieraads-land; en zoo ook 8:24, waar van het heilige volk sprake is, of 11:32, 33 waar althans het volk genoemd wordt. Zelfs ontbreekt iedere heenwijzing van indirecten aard naar het Joodsche volk, zooals de vermelding van tempel of offerdienst (gelijk in 8:11—13 en 11:31). Wij mogen dus veilig concluderen, dat de tekst niet den minsten grond biedt om speciaal aan de Joden te denken. En wij zullen dus in het algemeen aan de uitverkorenen Gods moeten denken; in de eerste plaats zullen natuurlijk Daniël en zijne volksgenooten aan de vromen uit Israël hebben gedacht, maar bedoeld zijn ongetwijfeld alle kinderen Gods die ten tijde van den antichrist zullen leven. Deze zullen het in dien bangen tijd wel heel hard te verantwoorden hebben. Van bijzondere betekenis is het werkwoord dat gebruikt wordt om de vervolging van de „heiligen“ aan te duiden. Het beteekent eigenlijk „verslijten“, en zoo wordt het dan ook wel gebruikt van het afbeulen van menschen, die door voortdurende harde bejegening worden „versleten“. Dat woord wijst dus op de langdurigheid en stelselmatigheid van de vervolging die in staat is om zelfs de sterksten af te matten en de taaieste kracht te breken. De wijze waarop de Sovjet-regering in Rusland tegen allen godsdienst optreedt, doet aan zulk een „verslijten“ van de menschen denken. Wij moeten daarin wel een voorspel zien van de wijze waarop eenmaal de antichrist tegen het geloof woeden zal.

Nog een derde ding dat van den „kleinen hoorn“, den antichrist, in vs 25 wordt gezegd is, dat hij „tijden en wet“ zal willen veranderen. Sommigen denken hier aan Joodsche feesten en de Joodsche wet. Maar de gebruikte woorden dragen een zeer algemeen karakter en hebben niet een specifiek-religieuze betekenis. Hoofdstuk 7 behoort tot het Aramesche gedeelte van het boek Daniël, en in de Aramesche stukken der Heilige Schrift (die we behalve in Daniël ook in het boek Ezra aantreffen) wordt het woord „tijd“, dat hier gebezigd wordt, nooit gebruikt om een godsdienstig feest aan te duiden; wat het woord „wet“ aangaat, dit wordt in die Aramesche stukken ook wel gebruikt van de Mozaïsche wet, maar daarnaast eveneens, en in het boek Daniël bij voorkeur, van profane wetten. De bedoeling zal wel zijn, dat de

MUZ

De we-  
rijk gewe-  
ringen v  
Amsterda  
genuslees  
in onze  
kan zijn.

De co-  
tot mijn  
eerste in  
St. Bavo.

Het op-  
hoore bre-  
grootte n  
degenen  
de luister  
goed, we-  
tegen de  
het tradit  
een noot  
stroomen  
onder Cl  
worden.

De Ko-  
dam hee  
oratorium  
Hubert C  
zeer goet  
vormen

„Die S  
Haydn of  
70ste jaa  
een jeug  
hij slecht

Tien ja  
zoek, aan  
„Die siel  
van zijn

antichrist  
denis na  
insgelijks  
een revol  
te brenge  
om alle  
cultuurle  
dat alwet

Wij kee  
nationaal  
rijk van  
hoornen  
uitgerukt  
christ zal  
van mach  
gen dan  
rijk moge  
min reke  
het getal  
antichrist  
nationale  
derde vat  
te leggen

Echter,  
ende. Er  
geven vo  
tijd, en t  
ver: „een  
van een  
ophouden  
hiervan  
wij meen  
worden o  
nauwkeur  
toe ande  
„tijdruim  
dat het b  
en het d  
het met  
den antic  
ode van  
naar het  
periode,  
gen; en z  
derde pe-  
dan komt  
nog maar  
ling word  
zal des  
der uitve  
worden“

Van da  
26, 27, 1  
„kleinen  
kop die  
antichrist  
komt ook  
heerschapp  
komt. In  
schappij  
christ zo  
schappij

# MUZIKALE KRONIEK

## Tobias' Heimkehr (Haydn).

De week van 23 tot 30 October is buitengewoon rijk geweest aan merkwaardige en goede uitvoeringen van Christelijke Oratoriumverenigingen. Amsterdam, Haarlem, Den Haag, Hilversum hebben gemusiceerd en getoond, dat de muziekbeoefening in onze kring ernstig en degelijk van karakter kan zijn.

De concerten in Amsterdam en Haarlem heb ik tot mijn groot genoegen kunnen bijwonen, het eerste in het Concertgebouw, het laatste in de St. Bavo.

Het op zoo waardige, artistieke wijze ten gehore brengen van voorname muziekwerken is van groote muziek-culturele betekenis zoowel voor degenen die aan de uitvoering meewerken als voor de luisteraars. Maar de invloed reikt verder: ieder goed, welverzorgd concert is een protest in tonen tegen de verkeerd-populariserende praktijk van het traditioneel Christelijk musiceeren; het werpt een nooddam op tegen de ruïneerende modderstromen van slechte muziek, waardoor we, ook onder Christelijke directie, dreigen overstelpt te worden.

De Kon. Chr. Oratoriumvereniging te Amsterdam heeft van „Tobias' Heimkehr", het eerste oratorium van Joseph Haydn, onder leiding van Hubert Cuypers een vertolking gegeven, die het zeer goed mogelijk maakte zich een oordeel te vormen over dit vrijwel onbekende oeuvre.

„Die Schöpfung" en „Die Jahreszeiten" schreef Haydn op zijn oude dag: tusschen zijn 65ste en 70ste jaar. In vergelijking daarmee is de Tobias een jeugdwerk, want dat heeft hij opgezet, toen hij slechts enkele jaren de 40 gepasseerd was.

Tien jaren later waagde Haydn zich, op verzoek, aan een symphonie-achtige illustratie van „Die sieben Worte am Kreuz" die door toedoen van zijn broer in oratoriumvorm gebracht zijn.

Maar daarmee is dan ook op oratoriumgebied van Haydn alles gezegd.

Voor passiesmuziek moeten we bij hem niet wezen; de opera had meer de liefde van zijn hart; dat blijkt ook wel in „Il ritorno di Tobia". Naast persoonlijke voorkeur is zeker de al-oude invloed van de bewegelijke, geornamenteerde Italiaansche muziek een factor geweest, die hem in de „Tobia" tot springerige dansmotiefjes voert, die hem in sierlijk-grillige bochten zijn muziek-serpentina's doet afrollen.

„Tobias Heimkehr", geïnspireerd op een zeer klein gedeelte van het apocriefe boek, n.l. de genezing van den blinden vader, is van a tot z doorzichtig, op het naieve af. In het eerste deel wekt de compositie zelfs een zoo eenvoudige indruk, dat we ons even afvragen of al de drukte van voorbereiding met Concertgebouworkest, koren, en solisten, wel in verhouding staat tot het wonderbaar simpele, ietwat kinderlijke resultaat, dat we te hooren krijgen. Melodieuze aria's, die prikkelen tot spontane ovaties — ze bleven dan ook niet uit! — populaire tusschenthemata (b.v. na het recitatief van Sara, de vrouw van Tobias), donkere, maar toch niet-diepe koorpartijen (Sich unsere heisse Tränen)... zonnig-stralend, klagend en toch nergens vermoedend. Maar we verlangen van zoo'n werk toch eigenlijk méér.

Merkwaardig is daarom de muzikale bloei van de compositie in het laatste deel. Van karakter verandert het werk niet, maar het komt tot snelle rijping. 't Is alsof de speelsche inzet den componist geïnspireerd heeft nu al zijn krachten in te spannen. En dan blijft het wel Haydn, natuurlijk. Maar dan eerst herkennen we den toekomstigen schepper van „Schöpfung" en „Jahreszeiten". Dan genieten we van zijn sterke, scherp-teenende ariabegeleidingen, zijn volgens de tekst gekleurde recitatieven. Dan worden we met koor en orkest opgeheven in de grootsche slotfuga: „Ehr und Ruhm ihm, unserm Hort; preiset sein heilig Wort, lobet ihn und seinen Namen, ja, lobet ihn allezeit!"

De prestaties van het koor stonden op hoog plan. Er is trouwens heel de avond uitstekend gezongen. De solisten verdienden de toejuichingen ten volle, al waren ze wel eens hinderlijk, zoodat

schenzoon", die op de wolken des hemels verschijnt. Deze „menschenzoon" is onze Heere Jezus Christus (zie Matth. 26:64). Hier wordt dus geoordeeld het eeuwige glorierijk, dat met het laatste oordeel aanbreekt zal.

Het is duidelijk, dat Dan. 7 ons geen aanleiding geeft om te denken aan een ander dan het hemelsch glorierijk. Want dit rijk komt na het optreden van den antichrist, en gelijktijdig met het eindigen van alle heerschappij op aarde. Van een duizendjarig rijk, zooals de Chiliasten verwachten, is hier in elk geval geen sprake.

Wij moeten nu nog een enkel woord zeggen over de beide antwoorden, die Daniël volgens 12:7 en 12:9-13 ontvangen heeft.

In Dan. 12:7 trekt het onze aandacht, dat de tijdsbepaling, die de staatsman-zijner in antwoord op zijn vraag naar den duur van de wonderlijke dingen die hij heeft vernomen ontvangt, precies dezelfde is als die van den duur der vervolging onder den antichrist: „een tijdruimte, tijdrumten en een helft". Hoe is het mogelijk, dat voor het woeden van Antiochus Epiphanes dezelfde tijdsbepaling wordt gegeven als voor de vervolging onder den antichrist? We hebben gezien dat er een zekere overeenkomstigheid is tusschen de teekening van den geweldigen Joden-vervolger en die van den antichrist, en dat deze overeenkomstigheid hieruit te verklaren is dat Antiochus is te beschouwen als type en voorbeeld van den antichrist. Daaruit is ook te verklaren dat voor den duur van beider vervolging dezelfde tijdsbepaling gegeven wordt. En dit ligt te meer voor de hand, waar de aankondiging van het optreden van Antiochus in Dan. 12:2, 3 geleid heeft tot de heenwijzing naar de opstanding ten jongsten dage en de eeuwige heerlijkheid die het deel der zaligen wezen zal. Zoo wordt en zakeijk en chronologisch het verband tusschen beide gelegd.

Behalve deze tijdsbepaling geeft verder onze aandacht het slot van vs 7. Dat heeft aan de uitleggers al heel wat moeite bezorgd. O.i. moeten de woorden aldus worden vertaald: „en als de Moker aan de macht van het heilige volk een einde zou maken al deze dingen ten einde zouden komen". De „Moker" is dan een soort van zinnebeeldige benaming, waarmee hier in de eerste plaats Antiochus wordt bedoeld. En de zin van de woorden is: als de verdrukking haar hoogtepunt bereikt, zoodat het Joodsche volk dreigt vernietigd te worden, dan komt ze aan een eind; dus zooveel als: wanneer de nood op 't hoogst is, zal de redding nabij wezen. Het gebruik van den zinnebeeldigen naam „de Moker" zal dan verder ook hiernit verklaard moeten worden, dat deze evengoed op den antichrist als op Antiochus van toepassing is: van beide geldt hetzelfde: wanneer ze hun hardste slagen toebrengen, is het moment spoedig daar dat ze zelf verbroken zullen worden. Zoo sluit dit slot voortreffelijk bij de genoemde tijdsbepaling aan.

zelfs een keer opnieuw moest worden ingezet. Of Jo Vincent, Suze Luger, To van der Sluys, Louis van Tulder en Willem Ravelli de recitatieven met genoegen hebben gezongen, is mij niet bekend; wel viel het mij op, dat er een onevenredig groot aantal te verwerken vielen. In de aria's geeft de Tobias gelegenheid genoeg om te schitteren. Zou de tintelende rijkdom niet nog intenser indruk gemaakt hebben als de Italiaansche tekst gehandhaafd was? Zeker een werk om te herhalen!

## Marcel Dupré en de C. O. V. te Haarlem.

In deze volgorde mag ik de medewerkers aan dit schoone concert noemen. Alle eer aan den be-roemden gast Marcel Dupré, organist van de Nôtre-Dame, die bovendien het grootste deel van de avond „aan het woord" was.

De dagbladen hebben reeds zooveel bijzonderheden gepubliceerd van de schitterende loopbaan, die deze Europeesche vermaardheid achter zich heeft, dat we ons hier van een beschrijving zijner prestaties in de historie maar zullen onthouden.

Zeker is met spanning zijn spel op het magistrale St. Bavo-orgel tegemoet gezien. En de hooggestemde verwachtingen heeft hij niet beschaamd.

Twee hoogtepunten waren er die Donderd-avond: de uitvoering van de motette „Jesu, meine Freude" door het koor, en de Bach-vertolking door Dupré. In de Fantasie en fuga in g-moll, met name in de Fantasie heb ik het hoogste meenen te hooren dat in Bach-spel te bereiken valt voor een organist. Ingehoudenheid van tempo, eenvoudige, klare registratie, en voorname, uiterst doorzichtige voordracht waren de middelen waarmee het majestueuse resultaat verkregen werd.

„Wachet auf! Ruft uns die Stimme" was al een prachtinleiding op hetgeen we verder mochten verwachten. De drie koraalvoorspelen: „In dir ist Freude", „Christ lag in Totesbanden" en „Nun freut euch lieben Christen g'mein" stonden op hetzelfde hoge peil.

Na de Motette door het koor was de overgang naar César Franck nogal robust. Ik voor mij was na het slotkoraal „Jesu, meine Freude!" liever naar huis gegaan.

En wat het tweede antwoord betreft, in Dan. 12:9-13, dat bevat allereerst een vermaning aan Daniël om niet verder te vragen: pas bij de vervulling zal de overeenstemming tusschen profetie en werkelijkheid worden gezien, en pas dan zal de tijd nauwkeurig worden gekend; aan het einde zal dus het antwoord op de gedane vraag, maar ook dan eerst, vanzelf gegeven worden. Die profetie zal overigens haar werk wel doen: zij zal een zegen zijn voor de godvruchtigen, die haar op den duur hoe langer hoe beter zullen verstaan; maar de goddeloozen zullen er niets van verstaan.

Daarop volgen dan in vs 11 en 12 nog een tweetal tijdsbepalingen, die beide nog weer betrekking hebben op Antiochus. Wij zullen ons niet verdiepen in al de vragen die zich aan deze tijdsbepalingen vastknopen. Zeker is dat het beginpunt te zoeken is bij de staking van den Joodschen eeredienst en de oprichting van het gruwel-altaar ter eere van Zeus Olympios, waarover we reeds eerder hebben gesproken, naar aanleiding van Dan. 8:11, 13 en 11:31. De eerste termijn, 1290 dagen, loopt waarschijnlijk wel tot aan den dood van Antiochus, die in ieder geval niet al te lang na het herstel van den eeredienst door Judas den Makkabeër moet hebben plaats gevonden (den juiststen datum kennen wij niet). De tweede termijn, 1335 dagen, bewijst dat er nog 45 dagen later in de historie der Joden een nieuwe gebeurtenis van vreugdevol karakter zal plaats hebben. Welke dat echter is, kunnen wij bij den tegenwoordigen stand van onze kennis niet zeggen.

Eindelijk wordt nog een laatste woord tot Daniël persoonlijk gericht: hem, den reeds hoogbejaarden staatsman, wordt aangekondigd dat het einde van zijn leven nadert; dan zal ook hij rusten in het graf tot den dag der opstanding, aan het einde der dagen, waarop hij verrijzen zal tot zijn lot, d.w.z. tot de zaligheid welke God hem als zijn lot heeft bereid.

De slotsom van ons onderzoek is derhalve, dat Daniël een wijd vergezicht heeft ontvangen op de toekomst van zijn volk; ja dat de horizon zich voor hem heeft verschoven tot aan het einde der dagen; maar dat in heel dat vergezicht geen sprake is van een duizendjarig rijk, of van een bijzondere toekomst voor de Joden, na hun ondergang door toedoen van de Romeinen. Integendeel, aan Daniël wordt aangekondigd dat in dien ondergang door God „effen rekening" wordt gemaakt met zijn volk; doch dat de genade-bedeeling Gods niet wordt afgebroken, maar voortgezet in de gemeente des Nieuwen Verbonds, tot aan het einde der dagen. Ook die gemeente des Nieuwen Verbonds zal eenmaal een zwaren tijd hebben door te maken, gelijk het Joodsche volk onder Antiochus, n.l. onder den antichrist, van wien Antiochus type en voorbeeld is; maar zij zal eveneens heerlijk verlossing vinden, en dan zal ingaan het eeuwige glorierijk, waaraan nimmer een einde komt.

G. CH. AALDERS.

in zeer belangrijk gebed. Vooral de heid van vader of icht, dat wij onze den Heiland, wij sschen onze kin- r Christus Jezus. ale dienst gehou- in Barmen, waar g van 2 Tim. 2 kor op het groote stand en verwoet ake de opvoeding ootstuan aan god- he opvoeders. spreker zijn hoor- vrije Christelijke l es!

lijk geworden zijn, h in wording is, veil is. Men ont- ten ons over dit Geest de leiders ven. De Holland- s zijn weer her- in strijd en over- eeren waardeeren hun scholen met terink zei op den Rappe hat einen en den Duitschen kunnen, al was inslapen bewaard

pleiter Hzn.

n zijn van voor- ug, die tegen het lietisch rijk ver- de aandacht op st geen woord te nduiding van het n zijn. Het is in de naam Israël in het volk of teekenis hiervan it hoofdstuk ver- het boek Daniël, ir telkens sprake 8:9, 11:16, 41, en het Sieraads- het heilige volk ithans het volk vliere heenwijzing sche volk, zooals fferdienst (gelijk n dus veilig con- i minsten grond e denken. En wij de uitverkorenen ste plaats zullen enooten aan de t, maar bedoeld ds die ten tijde Deze zullen het te verantwoorden s het werkwoord ing van de „he- nt eigenlijk „ver- ok wel gebruikt die door voort „versleuten". Dat theid en stelsel- in staat is om de taatste kracht Sovjet-regering ot optreedt, doet menschen denken- pel zien van de st tegen het ge-

i den „kleinen wordt gezegd is- eranderen. Som- feesten en de woorden dragen ebben niet een dstuk 7 behoort et boek Daniël. Heilige Schrift het boek Ezra t", dat hier ge- een godsdienstig ord „wet" aan- stukken ook wel maar daarnaast ij voorkeur, van wel zijn, dat de

antichrist zal pogen het beloop der wereldgeschie- denis naar zijn believen om te zetten, en dat hij insgelijks in de geldende wetten en ordeningen een revolutionairen ommekeer zal zoeken te weeg te brengen. Daar zal dan wel achter zitten de zucht om alle sporen van Christelijken invloed uit het cultuur-leven der volkeren te bannen, zooals wij dat alweer beden ten dage in Rusland opmerken. Wij keeren nu terug tot de wijziging in den inter- nationalen toestand die van het optreden van het rijk van den antichrist het gevolg zal zijn: drie hoornen zullen er voor dien eenen hoorn worden uitgerukt. Wat beteekent dit? Dat het den antichrist zal gelukken een veel grotere concentratie van macht in het volkerenleven tot stand te bren- gen dan ooit sedert den val van het Romeinsche rijk mogelijk bleek. Het getal drie zal nu wel even- min rekenkundig-nauwkeurig te nemen zijn als het getal tien; maar 't zegt ons dat het rijk van den antichrist een zeer aanzienlijk deel van het inter- nationale leven in beslag zal nemen: wel op een derde van de cultuur-wereld zal hij de hand weten te leggen.

Echter, zijn rijk beteekent de nadering van het einde. Er wordt een eigenaardige tijdsbepaling ge- geven voor den duur van zijn vervolging: „een tijd, en tijden, en een gedeelte eens tijds" of lie- ver: „een tijdruimte, en tijdrumten, en de helft van een tijdruimte". Wij willen onze lezers niet ophouden met de verschillende verklaringen die hiervan gegeven worden, en alleen zeggen hoe wij meenen dat deze tijdsbepaling het best kan worden opgevat. Het ligt voor de hand dat niet een nauwkeurig bepaalde tijd wordt aangegeven; waar- toe anders de keuze van het onbepaalde woord „tijdruimte"? Verder verdient het de aandacht, dat het tweede een verdubbeling is van het eerste en het derde een halveering daarvan. Eerst zal het met de vervolging van de geloovigen onder den antichrist in stijgende lijn gaan: op een peri- ode van vervolging, welke de vromen smachtend naar het einde doet verlangen, zal nog een tweede periode, langer en bitterder dan de eerste, vol- gen; en zelfs dan is er het einde niet, en nog een derde periode van vervolging breekt aan. Maar dan komt ook snel een keer: als die derde periode nog maar nauwelijks is begonnen zal ze plotse- ling worden afgebroken door het eindgericht. Dan zal des Heilands woord in vervulling gaan: „om der uitverkorenen wil zullen die dagen verkort worden" (Matth. 24:22).

Van dat eindgericht spreekt vs 9-14, en vs 26, 27. Het vangt aan met de berechting van den „kleinen hoorn" en van het vierde dier op welks kop die hoorn groeide. De heerschappij van den antichrist neemt een smadelijk einde, en daarmee komt ook tegelijk een einde aan alle wereldsche heerschappij, die uit het leven der volkeren op- komt. In de plaats daarvan komt thans de heer- schappij aan de „heiligen", die door den anti- christ zoo bitter zijn vervolgd. Dat is een heer- schappij die zij uitoefenen met en door den „men-